

В.М. МЕЖЕНСЬКИЙ¹, О.І. СИЧОВ²

¹ Артемівська дослідна станція розсадництва Інституту садівництва УААН
Україна, 84571 Донецька обл., Артемівський р-н, с. Опитне, вул. Ілліча, 7

² Розсошанська зональна дослідна станція садівництва
Росія, 396620 Воронежська обл., Розсошанський р-н, с. Підгорне, вул. Ульяніщева, 66а

ІНТРОДУКЦІЯ НОВИХ ВИДІВ І ГІБРИДІВ РОДУ CERASUS MILL. В УКРАЇНІ

Наведено результати багаторічного випробування нових видів та гібридів роду Cerasus Mill. в умовах південного сходу України. Відібрано перспективні форми і сорти за ознаками декоративності, стійкості до хвороб та якості плодів.

Рід *Cerasus* налічує близько 40 видів, які зростають переважно у Східній Азії. Найбільше ендемічних видів вишні притаманно Китаю [16] і виявлення нових видів триває [19]. Східноазійські види вишні практично відсутні в Україні, тому актуальною є їхня інтродукція.

Оскільки *C. mahaleb* (L.) Mill. перенесено до окремого роду *Padellus* [2, 11] то аборигенними для України є лише *C. avium* та *C. fruticosa* (включно з *C. klokovii* Sobko) [17]. *C. vulgaris*, який є природним гібридом двох попередніх видів [3], на території України культивується здавна [8]. Культивують в Україні також його гібриди *C. ×gondouinii* Poit. et Turpin (*C. avium* × *C. vulgaris*) та *C. ×eminens* (Beck) Buia (*C. fruticosa* × *C. vulgaris*), причому вони набули більшого значення для садівництва, аніж сорти типової *C. vulgaris*. Інші види роду *Cerasus* було інтродуковано ботанічними установами України впродовж XIX–XX ст. [4, 5].

Метою нашої роботи було збагачення культурної флори новими видами і сортами роду *Cerasus*. Для досягнення мети було поставлено завдання поповнити колекцію вишні новими для культурної флори України таксонами, дослідити їхні біоморфологічні особливості в умовах Південного Сходу, визначити господарську цінність та

перспективи використання у садівництві в широкому сенсі.

Досліджували *C. incisa* (Thunb.) Loisel., *C. jamasakura* (Siebold et Koidz.) Yushev (syn. *Prunus serrulata* var. *spontanea* (Maxim.) Wilson), *C. mugus* (Hand.-Mazz.) Hand.-Mazz., *C. nipponica* (Matsum.) H. Ohle, *C. nipponica* var. *kurilensis* (Miyabe) Eremin, Yushev et Novikova (syn. *C. kurilensis* (Miyabe) Czerep.), *C. pseudocerasus*, *C. rufa* (Hook.) Wall., *C. sargentii* (Rehder) C. Novskis (syn. *C. sachalinensis* (Fr. Schmidt) Kom. et Klob.-Alis.), *C. serrulata*, *C. subhirtella* (Miq.) Sokolov; гібридогенний вид спонтанного походження *C. ×yedoensis* (Matsum.) A. Vassil., штучний гібрид селекції К. Інґрама *C. nipponica* var. *kurilensis* × *C. campanulata* (Maxim.) A. Vassil., гібриди селекції Іст-Моллінґської станції садівництва: *C. avium* × *C. canescens* (M. Vilm. et Bois) Sokolov, *C. avium* × *C. ×dawykinsis* (Sealy) H. Ohle, *C. avium* × *C. incisa*, *C. avium* × *C. nipponica*, *C. avium* × *C. nipponica* var. *kurilensis*, *C. avium* × *C. pseudocerasus*, *C. avium* × *C. sargentii*, *C. vulgaris* × *C. mugus*, *C. vulgaris* × *C. pseudocerasus*, селекції Кримської дослідно-селекційної станції (Росія): *C. fruticosa* × *C. serrulata*, а також селекції Гессенського університету (Німеччина): *C. vulgaris* × *C. canescens*. Зразки було отримано з Іст-Моллінґської станції садівництва (Велика Британія), Кримської дослідно-селекційної та Далекосхідної дослідної станцій (Росія). З Нікітського ботанічного

саду, Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна та Інституту садівництва УААН залучили сортові та видові зразки, інтродуковані в Україну раніше.

Дослідження проводили в 1994–2008 рр. в колекційних садах Артемівської дослідної станції розсадництва, розташованої на південному сході України. Клімат зони є континентальним, із суховіями та іншими аридними явищами, частими зимовими відлигами [1].

Таксономічну приналежність перевіряли за флорами, дендрологічними довідниками та монографічними працями [14, 15, 18, 20]. Фенологічні спостереження проводили за методикою сортовивчення [9]. Стійкість до абіотичних та біотичних чинників довкілля оцінювали за уніфікованими шкалами [7], якість плодів — за методикою сортовивчення [9]. Декоративність рослин у фазі цвітіння визначали за шкалою Г.Є. Мисника [8].

Досліджували гібриди *C. canescens* (вишня сивувата) з вишнею звичайною — 'Gisela 5' і черешнею — F₁ C-55-16, C-55-18 та F₂ C-137-1. Останні належать до *C. ×schmittii* (Rehder) Mezhenkyj et Syczov comb. nov. [*Cerasus avium* (L.) Moench × *Cerasus canescens* (M.Vilm. et Bois) Sokolov] — *Prunus ×schmittii* Rehder, 1939, in Journ. Arn. Arb. 20: 100, hybr. artef.; Bean, 1976, Trees Shrubs Brit. Isl. ed. 8, 3: 358–359; Krüssmann, 1978, Hand. Laubgehölze 3: 42–43] — вишня Шмітта. Вишня Шмітта за морфологічними ознаками є проміжною між батьківськими видами. Дерева сильнорослі черешневого типу, але довгими повислими пагонами та червоно-брунатною корою нагадують *C. canescens*. Листки на молодих пагонах також подібніші до таких батьківського виду — яйцеподібні до ланцетно-яйцеподібних, із загостреною верхівкою, двоякопильчасті, зісподу м'яко волосисті. У різних форм довжина листків коливається в межах 7–10 см, ширина — 3,5–4,0 см. Квітки по 2–3 у пучках, білі; гіпантій дзвоникоподібний, пурпуровий. Плоди дрібні,

еліпсоподібні, завдовжки до 1,5 см, масою 1,0–1,2 г, рожеві або ясно-червоні з жовтим м'якушем, непогані за смаком, без гіркоти.

Гібрид *C. vulgaris* × *C. canescens* за морфологічними ознаками також подібний до батьківського виду. Листки на молодих пагонах спочатку червонуваті, яйцеподібні до еліптичних, із загостреною верхівкою, довжиною 5–7 см, шириною 3,0–3,5 см, крупно двоякозубчасті, опушені. Квітки по 2–3 у пучках, білі; гіпантій дзвоникоподібний, пурпуровий. Цвіте рясно, але практично не плодоносить. Інколи зав'язує поодинокі яйцеподібні червоні плоди завдовжки 1 см.

Гібриди *C. canescens* з вишнею та черешнею є досить зимостійкими в умовах південного сходу України. Стійкість до коккомікозу — на рівні імунітету. Декоративність цвітіння — 5–6 балів.

C. ×dawykensis (в. дейвікська), вірогідно, є спонтанним гібридом *C. dielsiana* (C.K. Schneid.) T.T. Yü et C.L. Li × *C. canescens*. Досліджували її гібриди з черешнею: C-56-11, C-56-12, C-56-15, C-56-18, C-56-22, C-56-28. Дерева сильно варіюють за силою росту, формою крони, тривалістю періоду спокою та зимостійкістю — від загибелі в першу зиму (гібрид C-56-11) до повністю стійких. Вони мають густе опушення молодих пагонів і листків, характерне для *C. ×dawykensis*. В умовах південного сходу України їм притаманні пізні терміни цвітіння і досягання плодів. Плоди великі, масою 3–4 г, рожевувато-білі, рум'яні, з щільним соковитим світло-рожевим м'якушем. Солодкі на смак, але з неприємним присмаком та з наявністю грубих волокон у м'якуші. Всі гібриди виявилися нестійкими до коккомікозу (2–5 балів). Зимостійкість — 7 балів.

Досліджували видові зразки *C. incisa* (в. надрізана), а також її гібриди з черешнею: C-37-3, C-37-4, C-37-5, C-37-6, C-37-7, C-37-8, C-37-10, C-37-11, C-37-17, C-37-18, C-58-1.

У *C. incisa* молоді пагони тонкі, голі. Листки спочатку червонуваті, яйцеподібні до оберненояйцеподібних, із злегка загостреною верхівкою, надрізано двояко-тро-яко-пильчасті, зверху слабко волосисті, зі споду опушені по жилках; черешки тонкі, близько 1 см завдовжки, опушені. Квітки по 1–4 у майже сидячих пучках, білі до рожевіючих, 1,5–3,5 см у діаметрі, пониклі на опушених квітконіжках завдовжки 1,0–1,5 см; гіпантій трубчасто-дзвоникоподібний, зморшкуватий, червонуватий, зазвичай голий; маточка гола. Плоди яйцеподібні, 6–8 мм завдовжки, чорні, лискучі; м'якуш чорно-пурпуровий, досить щільний, кислувато-солодкий, зі специфічним присмаком, майже без гіркоти. Достигають у середині червня.

Зимостійкість видових зразків залежить від походження і коливається в межах 5–8 балів. Стійкість до кокомікозу — 9 балів. Декоративність 6–7 балів.

Дерева гібридів *C. avium* × *C. incisa* середньорослі, зовнішньо подібні до вишні звичайної. За морфологічними ознаками гібриди подібніші до вишні надрізаної. Квітки білі; гіпантій трубчасто-гличикоподібний, червонуватий. Плоди дрібні, чорні, лискучі, з чорним м'яким соковитим м'якушем. Смак плодів варіює від гіркого неїстівного до досить приємного, майже без гіркоти. Плоди достигають на початку червня. Плодоношення на однорічному прирості — за типом кущових вишень. Виявлено кореляцію між тривалістю спокою і силою росту, формою крони та кількістю порості. Короткий період спокою мають сильнорослі дерева з широкопірамідальною або розлогою кроною, зі слабкою порослю або зовсім без неї. Рослини з тривалим періодом спокою є слабкорослими, з вузькопірамідальною кроною, утворюють значну поросль. Зимостійкість дерев у більшості гібридів — 7–8 балів. Стійкість до кокомікозу у майже всіх гібридів — 9 балів, у С-37-8 — 5 балів.

***C. tugus* (в. карликова, або тибетська)** у природі росте у вигляді сланкого куща

заввишки до 1 м. Октоплоїд, $2n = 64$. Щепи самої *C. tugus* швидко загинули через підщепну несумісність з *C. vulgaris*. Досліджували два гібриди *C. vulgaris* × *C. tugus*. Один з них — С-113-2 мав помірний ріст, був подібнішим до вишні, не переніс першої зимівлі. Інший гібрид — С-113-1 — за морфологічними ознаками нагадував черешню, вирізнявся сильним ростом, страждав від посухи, не плодоносив і через декілька років вимерз.

Гібриди ***C. pիրրոսիса* (в. японська, або ніппонська)** з черешнею С-61-2, С-61-6, С-61-7 — сильнорослі дерева, за формою крони подібні до черешні. Листки на молодих пагонах великі, видовжено-еліптичні, еліптичні до обернено-яйцеподібних, довжиною 12–16 см, шириною 5–6 см, з видовженою загостреною верхівкою. Квітки по 2–3 у пучках, білі; гіпантій червонуватий. Плоди до 1,5 см у діаметрі, червоні до темно-червоних, з темно-червоним солодким м'якушем, гарного смаку, практично без гіркоти; плодоніжки 3,5–4,5 см завдовжки. За якістю плоди подібні до сортів черешні та дюків. Мають короткий період спокою, починають цвісти рано. Плодоношення черешневого типу (здебільшого на букетних гілочках). Плоди достигають на початку червня. Всі гібриди виявили високу стійкість до кокомікозу на рівні імунітету — 9 балів, але значно вражуються клястероспориозом — 3–5 балів. Декоративність під час цвітіння — 6–7 балів. Зимостійкість після зими 2005/2006 рр. — 7 балів. Видовий зразок *C. pիրրոսիса* вимерз в першу ж зиму — 1 бал зимостійкості.

Досліджували також видовий зразок ***C. pիրրոսիса* var. *kurilensis* (в. курильська)**, її гібриди з черешнею С-59-3, С-59-4, С-59-7, С-59-10 та з ***C. campanulata* (в. дзвіночкова)** сорт 'Kursar'.

Вишня курильська має помірний ріст. Молоді пагони спочатку волосисті, потім голі. Листки вузько-яйцеподібні, з видовженою загостреною верхівкою та клиноподібною основою, довжиною 7 см, шири-

ною 3 см, крупнопильчасті, із залозками на верхівках зубців, зверху грубо шорсткуватоволосисті, зісподу густо волосисті по жилках; черешки до 1 см завдовжки. Квітки зібрані по 1–3 у сидячих зонтикоподібних суцвіттях, білі до рожевіючо-білих, 2,5–3,0 см у діаметрі; стовпчики коротші за тичинки; гіпантій дзвоникоподібно-лійкоподібний, майже голий, червонуватий; квітконіжки волосисті, близько 1,3 см завдовжки. Плоди сплюснуто-кулясті, 7 мм у діаметрі, чорно-пурпурові, гіркі.

Дерева гібридів курильської вишні з черешнею — середньорослі, зовнішньо подібні до дерев дюків — *C. ×gondouinii*, з розрідженою пірамідальною або широкопірамідальною кроною. Листки на молодих пагонах еліптичні, довжиною 11–13 см, шириною 4,5–5,5 см, з видовженою загостреною верхівкою. Квітки по 2–3 у пучках, ясно-рожеві до білих. Цвітіння відбувається у ранні терміни. Рожеве забарвлення центру у квіток надає їм особливої привабливості. Декоративність під час цвітіння — 7 балів. Плоди 1,5–2,0 см у діаметрі, темно-червоні до пурпурових, з темним м'якушем; плодоніжки довжиною 3,5–4,5 см.

На відміну від таксономічно споріднених гібридів вишні японської гібриди вишні курильської сильно відрізняються між собою за багатьма ознаками. Стійкість до кокомікозу коливається від 2 (С-59-3, С-59-4) до 9 (С-59-10) балів. Стійкість до клястероспориозу варіює від 2 до 7 балів, ступінь плодоношення — від помірного до рясного, смак — від гіркого, неїстівного до задовільного. Частина рослин має плодоношення вишневого типу, інші — черешневого (на букетних гілочках). Після зими 2005/2006 рр. зимостійкість — 4 бали.

Автор сорту 'Kursar' К. Інґрем спочатку вважав його гібридом між вишнею курильською та *C. sargentii*, але потім, ґрунтуючись на морфологічних особливостях, уточнив батьківську форму як *C. campanulata* [12]. Останній вид є одним з найдекоратив-

ніших видів вишні, але через низьку зимостійкість не придатний для культивування в умовах континентального клімату.

Квітки у 'Kursar' 2,5 см у діаметрі, фуксиново-червоні, у триквіткових суцвіттях, на коротких волосистих квітконіжках; гіпантій трубчастий, пурпуровий, волосистий. Плоди дрібні, еліпсоподібно-кулясті, 10–12 мм у діаметрі, масою 0,7–0,8 г, чорні; м'якуш чорний, соковитий, солодкуватогіркий; кісточка дрібна, еліпсоподібна. Схожість насіння добра. Рослини мають дуже короткий період спокою, успадкований від *C. campanulata*. На південному сході України після м'яких зим розпочинають цвітіння у безлистому стані одночасно з *C. sargentii* або трохи пізніше, але після холодних зим при швидкому потеплінні цвітуть при напіврозгорнутих листках разом з *C. avium*. Квіткові бруньки доволі зимостійкі, але підмерзають у зими з різкими коливаннями температури. Зимостійкість — 7 балів. Незважаючи на відносно дрібнуваті прості квітки цей сорт є дуже привабливим завдяки ранньому цвітінню — бал 7а.

***C. pseudocerasus* (в. несправжня, або китайська)** на своїй батьківщині використовується як плодова рослина. Як і *C. vulgaris* є тетраплоїдом, на відміну від більшості диплоїдних видів *Cerasus*. Досліджували видовий зразок вишні несправжньої, її гібрид з черешнею 'Colt' та його триплоїдні (Colt 15-30R, Colt 32-1) й гексаплоїдні (Colt 26-1-3, Colt 26-1-5) клони, а також гібриди з вишнею звичайною С-39-1, С-39-2, С-39-3, С-39-4, С-39-5, С-39-6.

Поліплоїдні клони відрізняються від вихідного 'Colt' помірною силою росту, що становить інтерес для використання їх як слабкорослих підщеп, але їхня зимостійкість виявилася нижчою від такої вихідного сорту, і всі вони вимерзли в першу ж зиму. Сам 'Colt' має зимостійкість 3 бали. Зимостійкість видового зразка — 1 бал.

Гібриди *C. vulgaris* × *C. pseudocerasus* значно відрізняються за силою росту — від гетерозисного у С-39-1 до карликового у

С-39-2, С-39-3, С-39-6. Деревя мають здатність до утворення порості. В основі 2–5-річних гілок формуються берноти різного ступеня рясності. Листки на молодих пагонах великі, видовжено-еліптичні до яйцеподібних, із загостреною верхівкою, довжиною 12–16 см, шириною 6–8 см, двоякопильчасті до городчастих, зверху темно-зелені, блискучі. Квітки по 1–2 у пучках, білі. Плоди по 1–2, приплюснuto-кулясті, 1,5–2,0 см у діаметрі, масою 2,5–4,0 г, ясно-червоні, з жовтувато-рожевим солодким м'якушем, за смаком задовільні або гарні; плодоніжка 3,0–3,5 см завдовжки. Зимостійкість — 1–4 бали. Через вимерзання квіткових бруньок багато гібридів плодоносять погано. В окремі роки найкращі гібриди С-39-1, С-39-3 плодоносять задовільно або добре. Стійкість до кокомікозу — 9 балів, до клястероспоріозу — 3–5 балів.

С. rufa (в. червона), як й *S. tugus*, вирізняється серед видів вишні високим рівнем плодності, низькою зимостійкістю (1 бал) та прищепною несумісністю з *S. vulgaris*.

Дорослі дерева **С. sargentii (в. Сарджента)** в культурі досягають висоти 5 м й більше, але в посушливих умовах південного сходу України на власному корінні ростуть дуже повільно. Молоді пагони голі. Листки округло-яйцеподібні до оберненояйцеподібних, довжиною 6–13 см, шириною 3–8 см, з раптово видовженою верхівкою, округлою або інколи серцеподібною основою, гостропильчасті та двоякопильчасті, майже голі. Квітки по 2–4 у сидячих щиткоподібних суцвіттях, 3–4 см у діаметрі, зазвичай темно-рожеві; квітконіжки 1–2 см завдовжки; гіпантій вузькотрубчасто-дзвоникоподібний, голий. Плоди яйцеподібно-кулясті, 1 см у діаметрі, чорно-пурпурові.

Досліджували видові зразки та добірні форми й сорти, а також гібрид з черешнею. Останній, щеплений у крону, після першої перезимівлі сильно підмерз і влітку загинув. Невдачею завершилося залучення зразків окуліруванням на сіянці *Padellus mahaleb* (L.) Vass., тому вони повторно щеплені в

крону дерев видів вишні. Зимостійкість дерев вишні Сарджента є високою, але квіткові бруньки й квітки часто пошкоджуються морозами й приморозками наприкінці зими або навесні. Цвіте вишня Сарджента рано, декоративність — 7–7а балів. Через повітряну посуху листки сильно обгоряють. У F_2 від вільного запилення відібрано рослини з еліптичними темно-зеленими листками, які не обгоряють влітку. Вірогідно, це спонтанні гібриди з *S. serrulata*.

Початковий опис **С. serrulata (в. пильчаста)** було зроблено за зразком декоративного сорту, поширеного у парках Східного Китаю. Пізніше дикорослі японські рослини були описані під іншою назвою — **С. jamasakura (в. гірська, або яма-сакура)**, яку у деяких класифікаціях розглядають як різновид *S. serrulata*. Садівники також відносять до *S. serrulata* більшість сортів японських декоративних вишень — Сато-сакур, зокрема ті, які раніше відносили до *S. lannesiana* auct. Більшість з них мають гібридне походження, є ди- та триплоїдами. Доцільно розглядати *S. serrulata* як складний комплекс з декількома внутрішньовидовими таксонами, до якого потрібно включити й *S. jamasakura*. Оскільки за морфологічними ознаками неможливо точно розрізнити різновиди *S. serrulata*, окрім var. *pubescens* (Makino) T.T. Yü et C.L. Li [20], тому інтродуковані зразки ми розглядаємо як *S. serrulata*, незважаючи на те, що їх відносять до декількох різновидів.

Деревя вишні пильчастої, особливо різних сортів, дуже варіюють за формою крони. Молоді пагони голі. Листки яйцеподібні до яйцеподібно-ланцетних, довжиною 5–15 см, шириною 2,5–6,0 см, з видовженою загостреною верхівкою, пильчасті або двоякопильчасті, звичайно голі, при розгортанні часто бронзово-червоні, потім зелені. Квітки по 2–5 у китцеподібних щитках на коротких квітконіжках, здебільшого білі. Плоди чорні, яйцеподібні або кулясті, 0,7–1,0 см у діаметрі, досягають на початку червня.

Досліджували сорти 'Kansan', 'Kiku-shidare-sakura', 'Невеста', 'Shimidsu-sakura' ('Oku Miyaku'), 'Shirofugen', 'Чернавка', видовий зразок *C. jamasakura* №2570, а також гібрид *C. fruticosa* × *C. serrulata* 'ВСЛ-2'.

Поширений в Україні сорт 'Kansan', щеплений у крону черешні, вимерз після однієї із суворих зим. Випали також сорти 'Asagi' і 'Shirofugen'. Усі вони, як і 'Shimidsu-sakura', потребують повторної перевірки, бо на перезимівлю сильно впливають агротехнічні умови вирощування. Після зими 2005/2006 рр. дерева сорту 'Невеста' мали зимостійкість 8 балів, 'ВСЛ-2' — 7, № 2570, 'Kiku-shidare-sakura', 'Чернавка' — 6–7 балів. Вони мають дуже привабливий вигляд під час цвітіння: № 2570, 'Невеста', 'Чернавка' оцінюють 7 балами, 'Kansan', 'Shimidsu-sakura' — 7а, 'Kiku-shidare-sakura' — 7б балами. Сорт 'Kiku-shidare-sakura' вирізняється рожевими хризантемоподібними квітками та пониклою крону, що робить його придатним для вирощування на високих штабах.

У *C. subhirtella* (в. напівщетиниста) молоді пагони опушені. Листки яйцеподібні до видовжено-яйцеподібних, із загостреною верхівкою та ширококлиноподібною основою, довжиною 3–6 см, шириною 1,5–3,0 см, пильчасті або двоякопильчасті, зісподу опушені по жилках. Квітки по 2–3 у суцвіттях, 2,5 см у діаметрі, білі або рожеві; гіпантій трубчастий до майже глечикоподібного, у нижній частині виразно роздутий, слабко опушений або голий. Плоди яйцеподібні, до 1 см завдовжки, чорно-пурпурові.

Досліджували сорти 'Autumnalis Rosea', 'Pendula', 'Pendula Rosea' та видовий зразок № 2490. В останнього листки на молодих пагонах еліптичні до обернено-яйцеподібних, із загостреною верхівкою, довжиною 6–8 см, шириною 3,0–3,5 см. Квітки зазвичай зібрані по 2 у майже сидячих суцвіттях, рожеві, дзвоникоподібні, близько 2,5 см у діаметрі; чашечка гола, в основі

пурпурова, у верхній частині, як і чашолистки, малиново-пурпурова. Плоди дрібні, кулясті, чорні. Зимостійкість — 6–7 балів. Декоративність — 7а балів. Деревя сорти 'Pendula', 'Pendula Rosea' мають виразно плакучий габітус, що надає їм при щепленні на високий штаб значної декоративності. Квітки прості, у першого сорту — рожеві, у другого — ясно-рожеві. Зимостійкість у звичайні зими 6–7 балів, у суворі — 1 бал, у сорту 'Autumnalis Rosea' — 1 бал.

Досліджували також сорт російської селекції 'Сеянец Акебонь раскидистый', що належить до *C. хуедоensis* (в. токійська), яка є, вірогідно, гібридом *C. subhirtella* × *C. serrulata*.

Молоді пагони слабко волосисті. Листки на молодих пагонах еліптичні до яйцеподібних, із загостреною верхівкою, довжиною 6–8 см, шириною 2,5–3,5 см, пильчасті, при розгортанні бронзово-червоні. Квітки ясно-рожеві, по 2–3 у суцвіттях; квітконіжки в окремої квітці завдовжки 2,5–3,0 см; гіпантій трубчастий, червоніючий. Плоди дрібні, кулясті, до 7–8 мм у діаметрі, масою 0,6–0,7 г, з чорним солодко-гіркуватим м'якушем, досягають у середині червня. Зимостійкість — 5–7 балів, стійкість до кокомікозу — 9 балів, декоративність — 7а балів.

На батьківщині більшості інтродукованих видів вишні панує помірний або субтропічний клімат мусонного типу, тому відмінні природні умови континентального клімату на південному сході України є тяжким випробуванням для інтродукованих рослин. Головним лімітуючим чинником є низькі зимові температури. Вже в першу зиму випали щеплені в крону зразки *C. avium* × *C. sargentii*, *C. nipponica*, *C. pseudocerasus*, один із гібридів *C. vulgaris* × *C. mugus*, *C. subhirtella* 'Autumnalis Rosea'. У суворі зими випали сорти *C. serrulata* 'Asagi', 'Kansan', 'Shirofugen', 'Shimidsu-sakura', *C. subhirtella* 'Pendula', 'Pendula Rosea'. У зиму 2005/2006 рр., коли мінімальна температура повітря

знижувалася до $-34,3\text{ }^{\circ}\text{C}$ — найнижчої позначки за останні шість десятиліть, зимостійкість гібридів *C. vulgaris* × *C. pseudocerasus* становила 1–4 бали, *C. avium* × *C. pseudocerasus* — 3 бали, *C. avium* × *C. nipponica* var. *kurilensis* — 4 бали. Найбільш зимостійкими були *C. incisa*, *C. avium* × *C. incisa*, *C. serrulata* 'Невеста', *C. vulgaris* × *C. canescens* 'Gisela 5', які навіть цвіли. Зимостійкість інших зразків становила 6–7 балів.

C. sargentii, *C. vulgaris* × *C. mugus* виявилися малостійкими до повітряної посухи.

При інтродукції також необхідно враховувати погану прищепну сумісність східних видів вишні *C. sargentii*, *C. serrulata* з *Padellus mahaleb* — традиційною у промислових розсадниках підщепою для вишні звичайної й черешні, внаслідок чого частину інтродуцентів, залучених у вигляді живців для окулірування, було втрачено на ранніх стадіях дослідження. Відмічено також погану сумісність *C. mugus* та *C. rufa* з вишнею звичайною.

При культивуванні видів вишні слід враховувати їхню стійкість до збудників хвороб. Промислові сорти вишні та черешні страждають від кокомікозу. Збудником цієї хвороби є *Coccomyces hiemalis* Higg. (сумчаста стадія), *Cylindrosporium hiemali* Higg. (конідіальна стадія). Актуальним у селекції цих культур є залучення стійких видів [16]. Донорами стійкості до кокомікозу є насамперед *C. pseudocerasus*, яка передає імунітет до цієї хвороби всім своїм нащадкам, а також *C. incisa*, *C. nipponica*, частково *C. nipponica* var. *kurilensis*. Їхні гібриди з черешнею, як і *C. sargentii* й *C. xedoensis*, мають стійкість 8–9 балів. Останніми роками набула поширення нова раса збудника моніліозу *Monilia cinerea* Bon., яка вражує види *Cerasus*, *Armeniaca* Scop., *Microcerasus*, *Prunus*, *Louiseania* Carr. тощо. Більшість інтродукованих видів і гібридів вишні є високостійкими (9 балів), стійкість *C. vulgaris* × *C. canescens* 'Gisela 5' — 8 балів.

Винятково високою декоративністю (7а–7б балів) під час цвітіння вирізняються сорти 'Сеянец Акебонь раскидистый', 'Kursar', 'Kansan', 'Kiku-shidare-sakura', 'Shimidsu-sakura'. Останній сорт, правильно ідентифікований нами, вперше було інтродуковано в Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна у 1972 р., де її культивують під назвою *C. serrulata* 'Plena'. Під час цвітіння надзвичайно привабливими є рожевіючі, рожево-білі та білопелюсткові сорти та форми *C. avium* × *C. nipponica* var. *kurilensis*, *C. sargentii*, *C. serrulata*. Дуже привабливо виглядають квітки з білими, забарвленими при основі в рожевий колір пелюстками та рожевими стамінодіями. Квітки *C. nipponica* var. *kurilensis* × *C. campanulata* 'Kursar' та *C. subhirtella* поступаються за розмірами вищезазначеним зразкам, але інтенсивно-рожеве забарвлення надає деревам високої декоративності під час цвітіння. Загальну декоративність дерев *C. sargentii*, *C. serrulata*, *C. xedoensis* підвищує бронзово-червоний колір молодих листків, які розгортаються під час цвітіння.

C. pseudocerasus, на відміну від інших видів вишні, здатна укорінюватися здерев'янілими живцями. Цю особливість успадкували її гібриди з *C. avium* та *C. vulgaris*. Вони можуть мати значення як клонові підщепи для вишні та черешні.

Для зниження росту щеплених дерев використовують карликові підщепи *C. vulgaris* × *C. canescens* 'Gisela 5', *C. fruticosa* × *C. serrulata* 'ВСЛ-2'. Нами встановлено, що остання може виявити надчутливу реакцію на вірусну інфекцію, що виражається у глестечі та сильному некрозі тканин у місці щеплення, часто з подальшою загибеллю рослини [6]. Таким чином, 'ВСЛ-2' може бути індикатором для виявлення зразків вишні, уражених іларвірусами. Щеплення на 'ВСЛ-2' *C. nipponica* var. *kurilensis* × *C. campanulata* 'Kursar' та *C. subhirtella* № 2490 дало змогу встановити зараженість їх вірусами, що потребує життя оздоровчих заходів.

З метою інтродукції та селекції слід використовувати віддалену гібридизацію між видами роду *Cerasus*. Гібриди східноазійських видів вишні з європейськими видами *C. avium* та *C. vulgaris* є краще адаптованими порівняно з вихідними видами до умов південного сходу України. Для зеленого будівництва ми пропонуємо використовувати *C. avium* × *C. nipponica* var. *kurilensis* C-59-7, C-59-10, *C. incisa*, *C. nipponica* var. *kurilensis* × *C. campanulata* 'Kursar', *C. serrulata* 'Kiku-shidare-sakura', 'Невеста', 'Чернавка', № 2570, *C. sargentii* × *C. serrulata*, *C. subhirtella* № 2490. Сорт 'Shimidsu-sakura' придатний для регіонів з м'якішими зимами, *C. sargentii* — для захищених від суховіїв місць. У селекції на стійкість до кокомікозу слід використовувати *C. pseudocerasus*, *C. incisa*, *C. nipponica*, *C. nipponica* var. *kurilensis* та їхні гібриди. З помологічної точки зору найкращі плоди мають *C. vulgaris* × *C. pseudocerasus*, C-39-1, C-39-5, *C. avium* × *C. nipponica* — C-61-2, C-61-7. Розмножувати східноазійські види вишні краще на сіянцях *C. avium* і *C. serrulata*.

1. *Агроклиматический справочник по Сталинской области* / Отв. ред. А.И. Салепова. — Л.: Гидрометеиздат, 1959. — 103 с.

2. *Васильченко И.Т.* К вопросу о систематическом положении махалебки (*Prunus mahaleb* L.) // *Новости систематики высш. раст.* — 1973. — **10**. — С. 180–188.

3. *Витковский В.Л.* Плодовые растения мира. — СПб; М.; Краснодар: Лань, 2003. — 591 с.

4. *Кохно Н.А., Курдюк А.М.* Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. — К.: Наук. думка, 1994. — 187 с.

5. *Лыпа А.Л.* Дендрологические богатства Украинской ССР и их использование // *Озеленение населенных мест* / А.Л. Лыпа, И.А. Косаревский, А.К. Салатич. — К.: Изд-во акад. архитектуры УССР, 1952. — С. 9–466.

6. *Меженський В.М., Брусенцов В.П.* Надчутливість клонових підщеп вишні та черешні до вірусної інфекції // *Садівництво*. — 2006. — Вип. 59. — С. 177–181.

7. *Меженський В.М.* Уніфікування шкал оцінок, що застосовуються при інтродукції деревних рослин // *Інтродукція рослин*. — 2007. — № 4. — С. 26–37.

8. *Мисник Г.Е.* Сроки и характер цветения деревьев и кустарников. — К.: Наук. думка, 1976. — 390 с.

9. *Программа и методика сортоизучения плодовых, ягодных орехоплодных культур* / Под общ. ред. Г.А. Лобанова; М-во сел. хоз-ва СССР, ВНИИ садоводства. — Мичуринск, 1973. — 492 с.

10. *Сычов А.И.* Перспективы использования отдаленных гибридов черешни с диплоидными видами вишні в селекции черешни как плодовой культуры // *Отдаленная гибридизация. Современное состояние и перспективы*: Тр. Междунар. конф. по отдален. гибридизации (16–17 дек. 2003 г.) / Гл. ботан. сад РАН. — М.: Изд-во МСХА, 2003. — С. 262–266.

11. *Юшев А.А.* Новое в систематике рода *Cerasus* Mill. // *Систематика, морфология, биология и сортоизучение плодовых, ягодных, субтропических и декоративных культур*: Сб. науч. тр. по прикл. ботанике, генетике и селекции / ВНИИ растениеводства. — 1990. — **131**. — С. 56–64.

12. *Bean W.J.* Trees and shrubs hardy in the British Isles. — L.: J. Murray, 1976. — Vol. 3. — 973 p.

13. *Chang K.S. et al.* Reconsideration of the *Prunus serrulata* complex (Rosaceae) and related taxa in eastern Asia // *Bot. J. Linn. Soc.* — 2007. — **154**, N 1. — P. 35–54.

14. *Ingram C.* Ornamental cherries. — L.: Country Life; N.Y.: C. Scribners's sons, 1948. — 259 p.

15. *Krüssmann G.* Handbuch der Laubgehölze. — Berlin; Hamburg: P. Parey, 1978. — Bd. 3. — 496 S.

16. *Li C.L., Bartholomew B.* *Cerasus* Miller // *Flora of China*. — 2003. — Vol. 9. — P. 404–420.

17. *Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M.* Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. — Kyiv, 1999. — 345 p.

18. *Rehder A.* Manual of cultivated trees and shrubs hardy in North America. — N.Y.: Macmillan, 1940. — 930 p.

19. *Wang X.R., Shang C.B.* *Cerasus hefengensis* (Rosaceae), a new species from SW Hubei, China // *Ann. Bot. Fennici*. — 2007. — Vol. 44. — P. 151–152.

20. *Yü T.T., Li C.L.* Rosaceae (in Chinese) // *Fl. Respubl. Popularis Sin.* / T.T. Yü (ed.). — 1986. — Vol. 38. — P. 41–89.

Рекомендував до друку
П.А. Мороз

В.Н. Меженский¹, А.И. Сычов²

¹ Артемовская опытная станция питомниководства
Института садоводства УААН, Украина,
Донецкая обл., Артемовский р-н, п. Опытное

² Россошанская зональная опытная станция
садоводства, Россия, Воронежская обл.,
Россошанский р-н, с. Подгорное

ИНТРОДУКЦИЯ НОВЫХ ВИДОВ
И ГИБРИДОВ РОДА CERASUS MILL.
В УКРАИНЕ

Приведены результаты многолетнего изучения
новых видов и гибридов рода *Cerasus* Mill. в услови-
ях юго-востока Украины. Отобраны перспективные
формы и сорта по признакам декоративности,
устойчивости к болезням и качества плодов.

V.M. Mezhenskyj¹, O.I. Sychov²

¹ Artemivsk Nursery Experimental Station of the
Institute of Horticulture, Ukrainian Academy
of Agrarian Science, Ukraine, Donetsk region,
Artemivsk district, Opytne

² Rossosh Zonal Experimental Station of Horticulture,
Russia, Voronezh Region, Rossosh district,
Podgornoe

INTRODUCTION OF A NEW CERASUS SPECIES
AND HYBRIDS IN UKRAINE

Data obtained in the result of many years trials of a new
Cerasus species and hybrids under the condition of the
Ukraine's south-east are presented. The promising forms
and varieties with on ornamental, disease-resistant,
and good fruit quality characters has been selected.